

EDATLARIN METİN BAĞLAMINDA İNCELENMESİ VE ÖĞRETİLMESİ: KÜÇÜK ŞEYLER ÖRNEĞİ

Examining And Teaching Prepositions in the Context of The Text: Small Things Example

Doç. Dr. Süleyman AYDENİZ

Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı. Muş, Türkiye.
s.aydeniz@alparslan.edu.tr

Yunus ŞAHİN

Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi. Muş, Türkiye.
ynshn@ymail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
05.11.2024

Kabul/Accepted
25.12.2024

Sayfa/ Page
67-79

Öz

Cümlede vazifeli bir birim olarak işlev gören, kendisinden önce veya kendisinden sonra gelen sözcükler arasında anlamlı bir bağlantı kuran fakat tek başlarına herhangi bir şekilde anlamları bulunmayan kelimelere edat denmektedir. Edatlar bağlam içinde anlam kazanan yapılar olduğu için onları incelerken metin bütünsel olarak ele alınır. Aynı edat bir cümleye farklı bir anlam ilişkisi, başka bir cümleye farklı bir anlam ilişkisi katabilir. Aynı zamanda iki cümlede de farklı bir görevde kullanılmış olabilir. Bu sebeplerden ötürü edatların metnin bağlamı içinde değerlendirilmesi esastır.

Hikâye, kısaca yaşanmış ya da yaşanması muhtemel olayların, kişi, yer ve zaman unsurlarını içererek kısa olarak yazılan olay metinleridir. Edebiyatımızda hikâye batıdan alınan bir tür olarak Tanzimat Dönemi'ne denk gelmektedir. Samipaşazade Sezai'nin Küçük Şeyler adlı eseri bu alanda üretilmiş ilk eser olarak kabul edilir. Bu sebepten ötürü Küçük Şeyler eseri araştırmamızda tercih edilmiştir. Eserde hikâye bölümleri tek tek ele alınarak incelenen edatlar ve ne sıklıkla kullanıldıkları tablo halinde verilmiştir. Tabloların altında kullanılan edatlardan kitaptaki örnek cümleler yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Küçük Şeyler, edatlar, Samipaşazade Sezai, metin bağlamı, hikâye

Abstract

Words that function as a grammatical function in the sentence, establish a meaningful connection between the meaning that comes before or after it, but do not have any connection with single intervals, are called prepositions. Since prepositions are structures that gain meaning in context, the text is considered holistically when examining prepositions. The same preposition can add a different meaning relationship to one sentence and a different meaning relationship to another sentence. It may also have been used in a different function in both sentences. For these reasons, it is essential to evaluate prepositions in their inflection.

Stories are short event texts that include events, people, places and times that have happened or are likely to happen. In our literature, the story, as a genre imported from the West, coincides with the Tanzimat Period. Samipaşazade Sezai's work called Küçük Şeyler is considered to be the first work produced in this field. The work "Little Things" was chosen for this award in our research. The story sections in the work are given in the form of a table, and the prepositions are examined one by one in a book. Below the tables, sample sentences from the book with the prepositions used are given.

Keywords: Little Things, Prepositions, Samipaşazade Sezai, text context, story

Atf/Citation: Aydeniz, S. ve Şahin, Y. (2024). Edatların metin bağlamında incelenmesi ve öğretilmesi: Küçük Şeyler örneği. *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 7(12), 67-79.

Giriş

Edatlar, dilde birbirinden farklı anlam ilişkileri kuran ve cümlelerin bağlam içinde doğru anlaşılmasını sağlayan önemli yapı taşlarıdır. Bir metin içerisinde edatların nasıl kullanıldığını incelemek, dilin daha derin ve işlevsel boyutlarını ortaya koyar. Bu çalışma, edatların anlam ve işlevlerini daha iyi kavramak amacıyla metin bağlamında incelenmesi ve öğretilmesi üzerine odaklanmaktadır. "Küçük Şeyler" başlıklı örnek metin üzerinden yapılacak bu inceleme, edatların metin içindeki rolünü ve dildeki önemini somut bir çerçevede ele almayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, edatların yalnızca kurallara dayalı değil, işlevsel ve bağlamsal bir anlayışla öğrenilmesini sağlamayı hedeflemektedir.

1. EDATLAR

Edatlarla ilgili pek çok dilbilimci ve araştırmacı tanımlar yapmışlardır. Edatlar, sözcük olarak tek başlarına anlamları olmayan fakat bağlam içerisinde anlam oluşturan görevli sözcüklerdir. Bu sözcükler, bağlamda bazen diğer sözcüklere ulanmadan bazen de diğer sözcüklere ulanarak anlam bağı kuran, cümleden çıkarıldıklarında anlam daralmasına yol açan görevli araç sözcükler olarak tanımlanabilir (Karatay ve Kaya, 2020 s. 12). Edatlar tek başlarına anlamları olmayan, sadece gramer görevi olan kelimelerdir (Ergin, 2009 s. 348). Edatlar, neyi ifade ettiğini zihnimize doğruca canlandıramadığımız, dilbilgisinin en bulanık terimlerinden biri olarak kabul edilen sözcük türüdür (Balcı, 2003 s. 9). Edatlar yargıyı üzerine alamayacak ve yargının etkisine uğrayamayacak görevli birliklerdir (Bilgegil, 1982, s. 220). Bağlaçlar da dil bilgisi kitaplarında edatların bir alt başlığı olarak incelenmiştir. Bağlama edatları bazı kaynaklarda ise cümle başı edatları gibi isimlerle ele alınmıştır (Sönmez ve Aydeniz, 2021 s. 227). Edatların kullandıkları cümlelere göre anlamları değişebilmektedir. Bu yönüyle edatların cümle içinde kurdukları anlam ilişkilerinin geçici olduğu söylenebilir. Bunlar benzerlik, beraberlik, başkalık, miktar, sebep, zaman, mekân, yön gösterme vs. ilişkilidir (Korkmaz, 2009 s. 77). Tüm bu tanımların ortak anlamlarından hareketle denilebilir ki edatların kendi başlarına ifade edilişi insan zihninde hiçbir kavram, olguya karşılık gelmez. Bu durum edatların anlamalı değil, görevli dil birimleri olmalarından kaynaklanmaktadır. Edatlar anlamsız kelimelerdir ama dildeki her anlamsız kelime edat değildir. Edatları anlamlı kılabilmek için kendisinden önce veya kendisinden sonra kendisiyle anlam ilişkisi kurabilecek kelimelerin gelmesi gerekmektedir.

Edatların tanım kümesinde benzer ifadeler yer alsa da edatların sınıflandırılması ve hangi kelimelerin edat sayılması gerektiği hakkında dilbilimcilerin farklı görüşleri mevcuttur. Bu görüşler araştırmacıların farklı gramer anlayışlarından kaynaklanmaktadır.

1.1. Edat Türleri

Edatlar, Ergin (2000), Korkmaz (2009) ve Bilgegil (1982) gibi çeşitli araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada Efendioğlu'nun 2007 yılında yaptığı çalışmadaki tasnifi esas alınacaktır. Efendioğlu edatları 3 ana başlıkta ele almaktadır. Bunlar bildiğimiz edatlar (asıl edatlar), bağlaçlar (bağlama edatları) ve ünlemler (ünlem edatları) şeklindedir (Efendioğlu, 2007 s. 28).

a. Ünlem Edatları

- Doğal ünlemler (ah, vah, vay, oy, of, öf, püf, hı, ıh vb.)
- Seslenme ünlemleri (ey, hey, ya, yahu, be, bre, hişt vb.)
- Cevap ünlemleri (evet, hayır, he, yok, peki, hay hay, hı hı vb.)
- Gösterme ünlemleri (işte, aha, deyhâ, te, deha vb.)
- Soru ünlemleri (hani, acaba)

b. Bağlama Edatları

- Sıralama bağlaçları (ve, ile, ilâ vb.)
- Denkleştirme bağlaçları (veya, yahut, veyahut, ya da vb.)
- Karşılaştırma bağlaçları (da...da, ya...ya, hem...hem, ne...ne vb.)
- Pekiştirme bağlaçları (değil, dahi, da, ise, bile, ya vb.)
- Cümle başı bağlaçları (fakat, lakin, ama, ancak, yalnız, yeter ki, sanki, hatta, çünkü, keşke vb.) (Bağlaçların dilimizde sayıca en zengin olanları cümle başı bağlaçlarıdır; açıklama, sonuç, üsteleme, sebep, zıtlık vs. anlamlarıyla cümleleri birbirine bağlarlar.)

c. Çekim Edatları

- Sebep Edatları (için, üzere, dolayı, ötürü, diye vs.)
- Vasıta Edatları (ile)
- Benzerlik Edatları (gibi)
- Başkalık Edatları (başka, gayrı vb.)
- Hal Edatları (göre, nazaran, dair, ait, rağmen vs.)
- Miktar Edatları (kadar)
- Zaman Edatları (beri, önce, evvel, böyle, sonra, geri vs.)
- Yer-Yön Edatları (kadar, değin, dek, karşı, doğru, yana, sıra, içeri, öte vs.)

1.2. Edatların Metin Bağlamında İncelenmesi

Araştırmacıların, uzmanların arasında edatların tanımları, sınıflandırılması, oluşumu hakkında çok fazla fikir ayrılıkları vardır. Yine de üzerinde uzlaştıkları en büyük ortak nokta edatların tek başlarına bir anlam ifade etmediğidir. Buradan hareketle edatların anlamlarını ve görevlerini anlamak için edatların metin bağlamında incelenmesi gerekmektedir. Metin bağlamında yapılan edat çalışmaları edatların anlamları, görevleri ve tasnifine katkı sağlayacaktır. Bununla ilgili çalışma sayısı çok azdır. Çalışmamızda ise Süleyman Efendioğlu'nun tasnifi kullanılacaktır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, edatların metin bağlamında nasıl kullanıldığını ve öğretilmesi için hangi yaklaşımların etkili olduğunu incelemeye yönelik bir yöntemsel çerçeveye sahiptir. "Küçük Şeyler" başlıklı örnek metin kullanılarak, edatların işlevsel anlamlarının analiz edilmesi ve öğretim yöntemlerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, önce metindeki edatların işlevleri incelenecek; ardından, edat öğretimi için kullanılan yöntemler belirlenerek analiz edilecektir. Araştırma, edatların metinle olan ilişkisini ele alarak, öğrencilerin bu yapıları anlamasını ve doğru kullanmalarını desteklemeyi hedeflemektedir.

2.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmamızın amacı Küçük Şeyler eserinde kullanılan, kendi başlarına bir anlamı dahi bulunmayan edatların bağlam içinde yüklenildiği anlam ve görevlerin ortaya çıkarılmasıdır. Bu çalışma aşağıda yazılan sorulara cevap verecektir.

- a. Samipaşazede Sezai Küçük Şeyler eserinde hangi edatları ne sıklıkla kullanmıştır?
- b. Eserde geçen edatlar hangi anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır?

c. Ünlem edatlarının hikâye türünde kullanımındaki yeri nedir?

d. Ortaokul 6. Sınıfta edatlarla ilgili çalışmaların ders kitaplarındaki yeri nedir?

2.2. Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada, Samipaşazade Sezai'nin Küçük Şeyler adlı eserinde kullanılan edatları tasniflemek ve bu edatların kullanma sıklığını tespit etmek hedeflendiğinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı kaynakların çözümlenmesidir. (Yıldırım ve Şimşek, 2013 s. 33).

2.3. Araştırma Nesnesi

Araştırma için Batı Edebiyatının Türk Edebiyatını tam olarak etkilemeye başladığı dönem olan Tanzimat Dönemi'nin önemli yazarlarından Samipaşazade Sezai tarafından yazılmış Küçük Şeyler eseri seçilmiştir. Eser Anadolu Üniversitesi Yayınları tarafından basılmıştır. Eserin seçiminde uzman görüşünden yararlanılmıştır.

2.3.1. Samipaşazade Sezai

1859 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1936 yılında yine İstanbul'da ölmüştür. Tanzimat edebiyatının ilk döneminden yani Namık Kemal, Ziya Paşa ve Şinasi'den sonra ikinci döneminin nesir yazarlarının başında gelir. Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit Tarhan gibi edebiyatçılarla birlikte Tanzimat edebiyatının ikinci dönemi içinde kabul edilir. Tanzimat döneminin batı ve Avrupa edebiyatından etkilenerek yazılmış eserleri arasında Sami Paşazade Sezai'nin eserleri de vardır. Batılı anlamda ilk roman, ilk hikâye gibi türlerin yazıldığı zaman diliminde eser veren yazar, edebiyatımızda günümüze kadar etkisi devam eden ve hala zevkle okunan eserler vermiştir. Siyasi olarak Avrupa'nın etkisi görüldüğü gibi edebi ve kültürel olarak da bu durum hissedilmektedir.

Sami Paşazade Sezai Arapça ve Farsçayı iyi derecede bildiği gibi Fransızca, Almanca ve İngilizceyi de iyi derecede öğrenmiş bir edebiyatçıdır. Bu yönüyle doğu ve batı kültürünü fazlasıyla bildiği ve eserlerinde bunu gösterdiği söylenebilir. Aynı çağda yaşadığı edebiyatçılar gibi 'Sanat sanat içindir' görüşünü benimsemiştir. Eserlerinde genel olarak realizmin etkisi görülür, hikâyelerinde ise Fransız yazar Guy De Maupassant'ı örnek almıştır. En çok tanınan eseri 'Sergüzeşt' romanıdır. Diğer eserleri, Küçük Şeyler, Rumuzu'l-Edeb, Şir ve İclal eserleridir. Az sayıda eser vermesine rağmen edebiyatımız için çok etkili bir yazardır.

2.3.2. Küçük Şeyler

Küçük Şeyler eseri hayatta gerçekten küçük şeyleri anlattığı bir hikâye kitabıdır. Realist Fransız edebiyatının etkisiyle yazıldığı açık şekilde belli olan bu eserin önsözünde realizm akımını övmektedir. Küçük Şeyler modern hikâyenin ilk örneği kabul edilir (Törenek, 1998 s.140). Eser içinde tam olarak hikâye özelliği gösteren 5 hikâye vardır. Bu hikâyeler 'Bu Büyük Adam Kimdir?', 'Hiç', 'Kediler', 'Düğün', 'Pandomima' adlı hikâyeler vardır. Ayrıca 'İkiyüz elli Kuruşa Bir Asır' ve "Arlezyalı" adlı Fransızcadan iki çeviri ve 'Bir Kitabe-i Seng-i Mezar' adlı bir nesir de bulunmaktadır. Toplam 8 metinden oluşan eser, Avrupai tarzda hikâyenin başarılı bir örneği olarak kabul edilir (Kabaklı, 1978, s. 976; Banarlı, 1983, s. 950). Samipaşazade Sezai eserin adıyla uyumlu şekilde hikâyelerinde sıradan insanların hayatlarını anlatmıştır (Törenek, 1998 s. 140).

2.4. Verilerin Analizi

Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013 s. 7). İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin objektif ve düzenli bir şekilde analiz edilmesini sağlayan bilimsel bir yaklaşımdır. (Tavşancıl ve

Aslan, 2001 s. 145). Veriler doküman analizi yoluyla elde edilmiş olup içerik incelemesi tekniğiyle tablolara aktarılmıştır. Tabloların altına ise metinde bulunan örnek cümleler eklenmiştir.

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Edatlar konusunda tasnif ve sınırlandırmada farklı görüşler mevcuttur. Çalışmamızda ise Süleyman Efendioğlu'nun tasnif ve sınıflandırılması ölçü olarak alınmıştır.
- Çalışmamız Anadolu Üniversitesi Yayınları tarafından basılan Sami Paşazade Sezai'nin hikâye kitabı olan Küçük Şeyler eserindeki edatlar ile sınırlıdır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, "Küçük Şeyler" örnek metninde edatların kullanımına yönelik yapılan incelemelerden elde edilen sonuçlar sunulmaktadır. Elde edilen bulgular, edatların metin bağlamındaki işlevleri, anlam üzerindeki etkileri ve öğrencilerin bu yapıları kavrama düzeyleri açısından değerlendirilmiştir. Çalışmanın bulguları, edatların bağlamsal kullanımının dil öğreniminde sağladığı faydaları ortaya koymakta ve etkili edat öğretimine dair içgörüler sunmaktadır.

3.1. Metindeki Çekim Edatları (Son Çekim Edatları)

Edat	Kullanma Sıklığı	Edat	Kullanma Sıklığı
İle	148	Evet	5
Gibi	85	Göre	4
İçin	61	Ya	4
Kadar	59	İleri	3
Mi	63	Dolayı	3
Sonra	42	Dair	3
Karşı	28	Ancak	2
Doğru	23	Mesela	2
Değil	19	Ait	2
Beri	15	Hayır	1
Diye	14	Tamam	1
İşte	12	Sanki	1
Üzere	11	Adeta	1
Evvel	6	Misali	1
		Toplam	620

Tablo 1: Küçük Şeyler hikâyesinde geçen çekim edatlarının sıklık tablosu

Tablo 1’de Küçük Şeyler adlı eserde kullanılan çekim edatlarının tekrar sayısının toplamı 620’dir. Bu eserde en fazla tekrar edilen çekim edatı 148 tekrar yapılan “ile” edatıdır. Gibi (85), için (61), mi (63), kadar (59) ve sonra (42) onu takip eder. Hayır, tamam, sanki, adeta ve misali örneklerinin de sadece birer kez kullanıldığı görülmüştür.

Örnek cümleler:

ile: Eserde tekrar edilme sayısı 148’dir.

“Ben de halk **ile** beraber arkalarından gitmeğe başladım.” s. 4

gibi: Eserde tekrar edilme sayısı 85’tir.

“Kapıyı kıracak **gibi** şiddetle çekerek evden çıkıp gitti.” s. 24

diye: Metinde tekrar edilme sayısı 14’tür.

“Oradan geçen bir bağcıya “Buraya ne olmuş” **diye** sordum.” s. 40

kadar: Metinde tekrar edilme sayısı 59’dur.

“Dilsitan o geceler sabaha **kadar** hiç uyumuyordu.” s. 59

mi: Metinde tekrar edilme sayısı 63’tür.

“Şairlerinki ise sisler dumanlar içinde kalmış şevahik-i cibali andırmaz **mı?**..” s. 2

doğru: Metinde tekrar edilme sayısı 23’tür.

“Çam ağaçlarının aralarından peyda ve nihan olarak evine **doğru** süratle avdet ediyordu.” s. 29

değil: Metinde tekrar edilme sayısı 19’dur.

“Gelin güzel **değil** ama esvabına bayıldım.” s. 50

ya: Metinde tekrar edilme sayısı 4’tür.

“**Ya** bir yeri kırılısaydı...” s. 24

için: Metinde tekrar edilme sayısı 61’dir.

“Bütün ev halkı **için** ne büyük şevk ve meserret!..” s. 79

evet: Metinde tekrar edilme sayısı 5’tir.

“**Evet!** Bunun acizlere karşı şedid ve müthiş idi.” s. 57

işte: Metinde tekrar edilme sayısı 12’dir.

“**İşte** o çiftlik evi sokaktan geçerken böyle görünüyordu.” s. 75

sanki: Metinde tekrar edilme sayısı 1’dir.

“Darısı başına. Gelin hanım niçin böyle ağlar gibi duruyor.” **Sanki...** s. 50

üzere: Metinde tekrar edilme sayısı 11’dür.

“Çiftliğin avlusunda akşam taamını bitirmek **üzere** bulunurlar.” s. 77

evvel: Metinde tekrar edilme sayısı 6’dır.

“Paskalı bundan **evvel** olan sevgili köpeğine benzettiğini, ... söylerdi.” s. 87

hayır: Metinde tekrar edilme sayısı 1’dir.

“Alaka mı etmişti? **Hayır!**” s. 56

beri: Metinde tekrar edilme sayısı 15’tir.

“Üç dört günden **beri** o nazik bünyesini ...bir rüyadan uyanmış gibi görüyordu.” s. 62

adeta: Metinde tekrar edilme sayısı 1’dir.

“Bu **adeta** bir düğün ziyafeti imiş.” s. 77

dolayı: Metinde tekrar edilme sayısı 3’tür.

“Yalnız en son defa nail olduğu tebessümden **dolayı** bir istigrak-ı aşıkane içinde kalmıştı.” s. 14

mesela: Metinde tekrar edilme sayısı 2’dir.

“**Mesela** şimdi odaya giriyor...” s. 89

ancak: Metinde tekrar edilme sayısı 1’dir.

“Aradan **ancak** iki üç gün geçti.” s. 56

sonra: Metinde tekrar edilme sayısı 42’dir.

“Artık çaresiz ekin vaktinden **sonra** izdivaçlarına karar verilir.” s. 77

tamam: Metinde tekrar edilme sayısı 1’dir.

“Bir sene **tamam** bir sene nikâh sürdü.” s. 43

ait: Metinde tekrar edilme sayısı 2’dir.

“Meğer o müsavat-perver tebessüm, kendisine değil, bütün âleme, bütün eşyaya **ait** imiş.” s. 17

dair: Metinde tekrar edilme sayısı 3’tür.

“... Şimdi maarif ve terbiye-i umumiyyeye **dair** ne büyük bir telif-i hikemi ile meşgul olmaya başlamıştır.” s. 5

ileri: Metinde tekrar edilme sayısı 3’tür.

“Ondan **ileri** hiç gitmez.” s. 78

karşı: Metinde tekrar edilme sayısı 28’dir.

“Otuz üç seneden sonra her yerde her şeye **karşı** yalnız!” s. 28

misali: Metinde tekrar edilme sayısı 1’dir.

“... İkincisinin bir hayal-i bi-**misali** behiştîye matuf çeşman-ı bi-kararında bir hüznün bir ıstırap mevcut ve meşhut değil midir?” s. 37

3.2. Metindeki Bağlama Edatları

Edat	Kullanma Sıklığı	Edat	Kullanma Sıklığı
Ve	220	Yahut	7
De	82	Ya... ya	6
Ki	28	Yahut	4
Yine	25	Hele	3
İse	23	Veyahut	3
Yalnız	18	Kâh	2
Fakat	12	Çünkü	2
Bile	12	Ama	2
İle	12	Yoksa	1
Ne... ne	10	Demek ki	1
Hatta	9	Hem	1
		Ancak	1
		Toplam	484

Tablo 2: Küçük Şeyler hikâyesinde geçen bağlama edatlarının sıklık tablosu

Tablo 2’de Küçük Şeyler adlı eserde kullanılan bağlama edatlarının tekrar sayısının toplamı 484’tür. Bu eserde en fazla tekrar edilen bağlama edatı 220 tekrar yapılan “ve” edatıdır. De (82), ki (28), yine (25), ise (23) ve fakat (18) onu takip eder. Yoksa, demek ki, hem ve ancak örneklerinin de sadece birer kez kullanıldığı saptanmıştır.

Örnek cümleler:

ve: Metinde tekrar edilme sayısı 220’dür.

“Bütün ev halkı için ne büyük şevk **ve** meserret!..” s. 79

de: Metinde tekrar edilme sayısı 82’dir.

“Bana vereceklerini vaat **de** etmişlerdi.” s. 77

ki: Metinde tekrar edilme sayısı 28'dir.

“Bilmem **ki** kızın Hristiyan oldu-ğunu söylemeğe hacet var mı?” s. 12

ama: Metinde tekrar edilme sayısı 2'dir.

“Satmış mı öyle bir şeyler diyorlardı **ama** bilmem.” s. 51

ile: Metinde tekrar edilme sayısı 12'dir.

“Bu sükût, kıyamda olan bütün mevcudatı endişe-i istikbâl **ile** rah-nedar etse sezadır.” s. 71

yine: Metinde tekrar edilme sayısı 25'tir.

“**Yine** o adam şu yolda ilave-i kelam etti.” s. 76

hem: Metinde tekrar edilme sayısı 1'dir.

“**Hem** de sabah kahvesini içen beyaz kedi!” s. 26

bile: Metinde tekrar edilme sayısı 12'dir.

“Hatta sema **bile** o lacivert gözleriyle kendisine şefkat ve merhametle bakıyordu.” s. 28

ise: Metinde tekrar edilme sayısı 23'tür.

“Çamlıca **ise** la-kaydane ve aşıkane surette bıraktığı uzun etekleriyle o mevsimde her tarafa rayihalar, çiçekler saçar.” s. 33

hele: Metinde tekrar edilme sayısı 3'tür.

“**Hele** şükür yetiştirene!..” s. 43

ne... ne: Metinde tekrar edilme sayısı 10'dur.

“Fakat oğlunuz arkasına düşeliden beri **ne** onlar vermek, **ne de** o güzel beni almak istiyor.” s. 77

hatta: Metinde tekrar edilme sayısı 9'dur.

“**Hatta** validesiyle raks etmek ister.” s. 79

ancak: Metinde tekrar edilme sayısı 1'dir.

“Aradan **ancak** iki üç gün geçti.” s. 56

çünkü: Metinde tekrar edilme sayısı 2'dir.

“**Çünkü** hâl ve tavrı onu gösteriyordu.” s. 16

fakat: Metinde tekrar edilme sayısı 12'dir.

“**Fakat** öğle taamını nerede edecek?” s. 29

yoksa: Metinde tekrar edilme sayısı 1'dir.

“Bir erkek için hastalanana, bir herife varmak için para verenlere acırım da onun için **yoksa**.” s. 43

kâh: Metinde tekrar edilme sayısı 2'dir.

“Bazen benden uzaklaşarak **kâh** galeyanda, **kâh** fasıla vererek deruni bir sadâ ile öter.” s. 37

yalnız: Metinde tekrar edilme sayısı 18'dür.

“Dalgın bir tavır ile merdivenlerden önüne bakarak çıkıyordu; **yalnız** ara sıra başını kaldırarak, kadınlar hakkında ... pamal-i nazar-ı istihkar ederdi.” s. 46

veyahut: Metinde tekrar edilme sayısı 3'tür.

“Bazen en küçük bir hiddetle **veyahut** evin haricinde kemal-i meskenet ü mezellele ...sandalyeleri şuraya buraya atarak kırardı.” s. 57

demek ki: Metinde tekrar edilme sayısı 1’dir.

“**Demek ki** otuz üç senelik bir refakat-i yek-vücadane neticesi, kelime-i muammayı izdivacın hâlli, bu cevap oluyor.” s. 21

yahut: Metinde tekrar edilme sayısı 4’tür.

“**Yahut** güzel bir bey mi bulunduğuna kalbince kati karar veremiyordu.” s. 56

ya... ya: Metinde tekrar edilme sayısı 6’dır.

“Ekseriyet üzere Laleli Yokuşu’ndan istidlâlîmce **ya** bir ihtira-ı fenni **ya** bir bedia-i edebi ... hâlde Aksaray’a doğru inerdi.” s. 1

veyahut: Metinde tekrar edilme sayısı 7’dir.

“**Veyahut** güzel bir bey mi bulunduğuna kalbince kati karar veremiyordu.” s. 56

3.3. Metindeki Ünlem Edatları

Edat	Kullanma Sıklığı	Edat	Kullanma Sıklığı
Ne	49	Oh	2
İsimle seslenme	23	Hayır	1
Hitapla seslenme	14	Acaba	1
Ah	7	Hey	1
Yok	6	Aman	1
Ey	4	Hişt	1
İşte	2		
		Toplam	113

Tablo 3: Küçük Şeyler hikâyesinde geçen ünlem edatlarının sıklık tablosu

Tablo 3’te Küçük Şeyler adlı eserde geçen ünlem edatlarının tekrar sayısının toplamı 113 olduğu görülür. Bu eserde en fazla tekrar edilen ünlem edatı 50 tekrar yapılan “ne” edatıdır. İsimle seslenme (23), hitapla seslenme (14), mi (63), ve ah (7) onu takip eder. Hayır, hey, aman ve hişt örneklerinin de sadece birer kez kullanıldığı tespit edilmiştir.

Örnek cümleler:

acaba: Metinde tekrar edilme sayısı 1’dir.

“Bugün oyunda kendisine niçin o kadar ziyade gelmişti **acaba?**..” s. 89

ah: Metinde tekrar edilme sayısı 7’dir.

“Bu çiçekler, **ah** bu çiçekler... beni öldürecek, diyordu.” s. 89

oh: Metinde tekrar edilme sayısı 2’dir.

“**Oh!** Bu tebessüm!” s. 14

hişt: Metinde tekrar edilme sayısı 1’dir.

“**Hişt!** İşte bizim efendi budur. Oğlunun felaketinden beri bu hâlde bulunuyor.” dedi.” s. 76

yok: Metinde tekrar edilme sayısı 6’dır.

“... Ağzındaki sigarasıyla oyunu temaşa eden bir seyirci ‘Paskal’ın dilini çıkarması **yok mu?**” s. 86

işte: Metinde tekrar edilme sayısı 2’dir.

“İşte çocukluğumda böyle muhakeme ediyordum!” s. 2

aman: Metinde tekrar edilme sayısı 1’dir.

“-Aman kardeş, ne tembelsin! Hâlâ bir çarşafın kenarını bastıramamışın.” s. 60

isimle seslenme: Metinde tekrar edilme sayısı 23’tür.

“Dilsitan Kalfa! Sen niçin nikâhlık esbabını dikmiyorsun?” s. 60

hitapla Seslenme: Metinde tekrar edilme sayısı 14’tür.

“Ey kâinat! Yirmi yaşında verem şehidesi olan bu duhter-i ruhperveri için ezeliyetinle, ebediyetinle, güneşlerinle, aylarınla bu mezarın ayakucuna in.” s. 71

ne: Metinde tekrar edilme sayısı 50’dir.

“Ne yapacaksın?” s. 80

ey: Metinde tekrar edilme sayısı 4’tür.

“Yandın ey biçare dil yandın melamet narına” s. 65

hayır: Metinde tekrar edilme sayısı 1’dir.

“Alaka mı etmişti? **Hayır!**” s. 56

Yapılan çalışmada en fazla sayıda kullanılan edatlar ile ilgili şu bulgulara ulaşılmıştır.

Ve: Eş görevli kelimeleri veya cümleleri birbirine bağlayan bağlama edatıdır. “İle” bağlama edatıyla aynı işlevi görür.

İle: Anlamına göre çekim edatları kategorisine veya bağlama edatları kategorisine girer. Cümleye “neden, zaman, araç, alet, birliktelik” gibi anlamlar katıyorsa çekim edatı ve anlamına geliyorsa bağlama edatıdır. Kelimelere birleşik yazıldığında büyük ünlü uyumuna uğrar.

De: Cümlelerin anlamına “dahi, bile, hatta” anlamı katar. Cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamı bozulmaz ancak cümlelerin anlamında daralma meydana gelir.

Mi: Cümleye genel olarak soru anlamı kattığı için soru edatı olarak da nitelendirilir. Hiçbir kelimeye bitişik olarak yazılmaz. Daima ayrı yazılır. Kendinden önceki kelimenin büyük ünlü uyumuna uğrar. Kendisinden sonra gelen kelimeler ayrı yazılırken kendisine gelen ekler bitişik yazılır. Cümleye soru anlamından başka “zaman, pekiştirme, koşul” anlamı da katabilir.

Gibi: Cümleye genel olarak benzetme anlamı kattığı için benzetme edatı olarak da nitelendirilir. Cümleye benzetme edatından başka yaklaşıklık, tahmin, karşılaştırma anlamı da katabilir.

İçin: Cümleye “neden-sonuç, amaç-sonuç, zaman, uğruna, hakkında” anlamları katar.

Kadar: Cümleye “karşılaştırma, benzerlik, eşitlik, yaklaşıklık, ölçü” anlamları katar. Yönelme hal ekiyle -e kadar kullanımı da yaygındır. İsim tamlamasında isim görevinde de kullanılmaktadır. Cümle içerisinde zarf olarak kullanıldığı örnekler de vardır.

Sonuç

Yapılan incelemeyle edebiyatımızdaki batılı anlamda ilk hikâye örneği olan Sami Paşazade Sezai’nin Küçük Şeyler adlı eserinde yaklaşık 15.570 adet kelime saptanmıştır. Bu kelimelerin 1218’inin edat olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Edatların toplam kelimeye oranı yaklaşık %8’dir. Tespit edilen edatların kendi içinde oranı ise toplam edatların %51’i çekim edatları; %40’ı bağlama edatları ve %9’u ise ünlem edatları şeklindedir. Çekim edatları ve bağlama edatları herhangi bir cümleye gelebilirken ünlem edatları daha çok acıma, heyecan, korku, şaşırma vb. duygularını ön plana

çıkardığı için metinde kullanımı görece daha azdır. Bunun sebebi nesirde ünlem edatlarının az kullanılmasıdır. Küçük Şeyler hikâye kitabında en fazla kullanılan edatlar ise “ve (220), ile (148), gibi (85), de (82), için (63), mi (61), kadar (59)” edatlarıdır. Bazı edatların ise 2 veya birer kez kullanıldığı dikkati çekmektedir.

Çalışma sonucunda edatlarla ilgili şu sonuçlar söylenebilir:

- Edatlar tek başlarına bir anlam ifade etmeyen görevli gramer birlikleridir.
- Çekim edatları sözcükler arasında, neden sonuç, amaç sonuç, benzerlik, eşitlik, yön, birliktelik ve araç gibi anlamlar kurar.
- Genel olarak bazen ek alarak bazen de eksiz şekilde kendinden önceki sözcüğe yönelir ve anlam ilgisi kurar.
- Edatlar, cümlede isim gibi ek eylem eklerini alarak yüklem görevi görürler.

Edatlar metin bağlamında görevi ve anlamı belirlenen kelimelerdir. Edatların tek başlarına anlamı olmadığı için aynı özellikteki bağlaç ve ünlemi de karşılayan ortak başlığı kabul etmek gerekir (Çakmak, 2015 s. 42). Süleyman Efendioğlu da edatları bu üç başlık altında tasnif etmiştir. MEB Türkçe Öğretim Programı’nda yer alan “Okuma” başlığı altındaki “Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019 s. 40) kazanımı da bu üç başlığın birbiriyle ilintili olduğunu göstermektedir.

Avcı’nın 2018 yılındaki Türkiye Türkçesi Deyimlerinde Edatlar çalışmasında edatları detaylı bir şekilde incelediği görülmektedir. Bu çalışmada dilimizdeki deyimlerde kullanılan edatların anlamları ve görevleri üzerinde durulmuştur. Yine Taş’ın 2020 yılındaki Edatların Metin Bağlamında İncelenmesi: Faruk Nafiz Çamlıbel Şiirleri Örneği adlı çalışmasında edatların şiir türünde kullanılması üzerine araştırmalar yapılmıştır. Aydeniz ve Yamaç ise 2022 yılında Mustafa Kutlu’nun “Mavi Kuş” Hikâyesindeki Edatlar ve Edatların Türkçe Öğretimindeki Yeri çalışmasında edatların kullanılması, tasniflenmesi ve örneklendirilmesi üzerinde durulmuştur. Mustafa Kutlu’nun “Mavi Kuş” eserinde 27.017 kelime kullanılırken 2235 tanesi edattır. Küçük şeyler örneğinde ise 15.570 kelime kullanılmış 1218 tanesinin ise edat olduğu görülmektedir. Bu iki hikâye eseri özelinde Tanzimat Dönemi’nden Cumhuriyet Dönemi’ne kadar hikâye eserlerinde kelime sayısı olarak bir artış görüldüğü, edatların metin içerisinde daha çok kullanıldığı görülmektedir denilebilir. Elde edilen sonuçlar her üç çalışmada da, yüzdeler olarak bakıldığında, birbirine yakındır.

Dil, okul öncesi hayatta başlayan dinleme ve konuşma, okulda planlı olarak yapılan okuma ve yazma becerileri olmak üzere dört temel başlıktan oluşmaktadır. Bu dört temel dil becerisini etkili kullanabilmek için dil bilgisi kurallarını içselleştirmek gerekir. Dil bilgisi öğretimi sayesinde öğrenciler ana dillerini doğru kullanma bilincine ulaşmalı ve dil bilgisinden yararlanarak her zaman etkili bir iletişim gerçekleştirebilmelidirler. Dil bilgisi öğretiminde asıl amaç, dilin kullanımını bilinç seviyesine çıkarıp farkındalık oluşturmaktır. Dil bilgisinin önemli bir konusu da edatlardır. Bu açıklamalar doğrultusunda dil bilgisi konularından olan edatların kullanımında bilinçli olmak çok önemlidir. 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında edatların öğretimi için yapılan etkinlikler şöyledir:

2023-2024 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından hazırlanan MEB-1 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 7. Teması Bilim ve Teknolojinin “Üç Boyutlu Yazıcılarla Çizimler Gerçeğe Dönüşüyor” adlı metninin 7. Etkinliğinde edatlarla ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Yine aynı temanın “Piri Reis’in Eserleri” adlı metninin 4. Etkinliğinde edatların anlamlarına yönelik etkinlikler verilmiştir. 8. Tema olan İletişimde ise “Oya” adlı metninin 9. Etkinliğinde edat, bağlaç ve ünlemlerin kullanımına yönelik etkinlikler verilmiştir. Her iki temanın değerlendirme sorularında test sorusu olarak da edat, bağlaç ve ünlemler pekiştirme amaçlanmıştır.

2023-2024 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından hazırlanan MEB-2 6. Sınıf Türkçe ders kitabında edatlarla ilgili herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. Kitabın 8. Teması Birey ve Toplumun “Dostluğa Dair” metninin 6. Etkinliğinde ünlemlere yer verilmiştir. 7. Tema Sağlık ve Sporda ise tema değerlendirme sorularında sadece 1 test sorusu bağlaçlarla ilgilidir.

Bu kapsamda şu öneriler sunulabilir:

- Dil bilgisi kitaplarında edatlar işlenirken kavram, tanım ve sınıflandırma konusunda ortak kullanım olabilir.
- Edatla ilgili çalışma ve etkinlikler metin bağlamında yapılabilir.
- Türkçe ders kitaplarının edatlarla ilgili daha fazla etkinliklere yer verilebilir.

Kaynakça

- Balcı, T. (2003). Edat bağlamında sözcük türlerine yeni bir yaklaşım. *Dil Dergisi*, (122), 7-16.
- Banarlı, N. S. (1983). *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. (1. Baskı). Milli Eğitim Basımevi.
- Bilgegil, M.K. (1982). *Türkçe dilbilgisi*. (1. Baskı). Dergâh Yayınları.
- Çakmak, M. C. (2015). *Ortaokullarda edatların öğretimi ve öğrencilerin edatları kullanma yeterlikleri*. Fırat Üniversitesi.
- Efendioğlu, S. (2007). Edatların sınıflandırılması. *Erciyes Dergisi*, 30 (353), 27-230.
- Ergin, M. (2000). *Türk dilbilgisi*. (27. Baskı). Bayrak Basım Yayım.
- Kabaklı, A. (1978). *Türk edebiyatı*, (4. Baskı). Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Karatay, H. ve Kaya, S. (2020). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde edatlar için çerçeve program. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 8 (3), 1-23.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. (3. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02> Erişim Tarihi: 14.12.2024
- Samipaşazade, S. (2018). Küçük Şeyler. https://kdm.anadolu.edu.tr/TurkKlasikleri/Kucuk_Seyler.pdf adresinden 19.11.2024 tarihinde alınmıştır.
- Sönmez, H ve Aydeniz, S. (2021). Yenilenmiş Bloom taksonomisine göre bağlaçların öğretimi. *EKEV Akademi Dergisi*, 25(88), 225-240.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. (1. Baskı). Epsilon Yayınevi.
- Törenek, M. (1998). Hikâyeciliğimize düşen cemre küçük şeyler. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9, 139-143.
- Wach, E. ve Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. the institute of development studies and partner organisations Report. (Niteliksel belge analizini öğrenmek. kalkınma çalışmaları enstitüsü ve ortak kuruluşlar) <https://hdl.handle.net/20.500.12413/2989> Erişim Tarihi: 15.12.2024
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Yunus ŞAHİN

Diğer Yazarlar / Other Authors: Doç. Dr. Süleyman AYDENİZ

Yazar Katkı Oranı Beyanı/Author Contribution Rate: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı yapmışlardır.

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazarlar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkilerinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmalarının olmadığını beyan etmişlerdir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazarlar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazarlar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmişlerdir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)’nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.